

КУЛЬТУРА ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті систематизовано науково-теоретичний матеріал щодо визначення сутності та змісту культури художньо-педагогічного спілкування, яка є достатньо складним феноменологічним утворенням і розглядається з позицій різних наукових підходів. Окреслено систему понять, які пов'язані з проблемою дослідження, розкрито їхню сутність. Визначено, що сформовану культуру художньо-педагогічне спілкування майбутнього вчителя образотворчого мистецтва можна вважати передумовою ефективної художньо-педагогічної діяльності, яка полягає не лише у різноманітній та багатоплановій взаємодії з дітьми, батьками, педагогічними працівниками, громадськістю, представниками соціальних інституцій тощо, а й відіграє вирішальну роль в підвищенні рівня естетично-моральнісних почуттів людини, у розвитку її привабливої емоційної чутливості, оскільки виступає джерелом людських естетичних вражень, які сприяють розвитку творчої уяви, фантазії, образного мислення, поглиблених духовних цінностей тощо.

Ключові слова: культура, культура спілкування, педагогічне спілкування, художнє спілкування, художньо-педагогічне спілкування, майбутній учитель образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні у світових системах вищої освіти відбуваються глобальні перетворення, що проєктуються і на вітчизняну вищу школу. Відповідно до Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») та Закону України «Про вищу освіту» має зазнати кардинального оновлення її зміст, спрямований передусім на підвищення якості та гуманізацію процесу підготовки фахівців. Це полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, формуванні цілісної картини світу, духовності, культури особистості. Фундаментальна наукова, загальнокультурна, практична підготовка фахівців мають відповідати темпам та рівню науково-технічного, економічного і соціально-культурного прогресу, забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства.

У зв'язку з цим суттєво зростають вимоги до випускників вищих закладів освіти. Однією з важливих проблем професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва стає формування у них високої культури художньо-педагогічного спілкування, оскільки саме професійне художньо-педагогічне спілкування можна вважати передумовою ефективної художньо-педагогічної діяльності, яка полягає не лише у різноманітній та багатоплановій взаємодії з дітьми, батьками, педагогічними працівниками, громадськістю, представниками соціальних інституцій тощо, а й відіграє вирішальну роль в підвищенні рівня естетичних й моральних почуттів людини, що сприяє розвитку творчої уяви, фантазії, образного мислення, поглиблених духовних цінностей тощо.

Зазначене робить актуальною проблему науково-теоретичного аналізу феноменології культури художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя образотворчого мистецтва та розроблення продуктивних методичних підходів до її формування у студентів як запоруки їх продуктивної професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Теоретичні аспекти культури художньо-педагогічного спілкування як наукового феномена стали предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних вчених, які представляють різні напрями людинознавства: філософію, культурологію, психологію, педагогіку. Так, спілкування як детермінанту формування особистості та психіки людини, її індивідуалізації та соціалізації досліджено Б. Ананьєвим, М. Бахтіним, В. Бехтеревим, Л. Виготським, О. Леоньєвим, В. Мясіщевим, С. Рубінштейном. Проблема формування культури спілкування як важливого чинника професіоналізму майбутніх спеціалістів знайшла відображення у працях Г. Бороздіної, П. Веселова, В. Грехньова, О. Даниленко, М. Дороніної, К. Левітан, З. Смєлкової, І. Тимченко, Ю. Тундикова, Т. Чмут та ін. Необхідно акцентувати увагу на фундаментальних дослідженнях В. Андрущенко, О. Арнольдова, М. Бахтіна, Є. Бондаревської, Л. Заніної, В. Кан-Калика, В. Сластьоніна, І. Чечель, Є. Шиянова, С. Франк, М. Хайдеггера, К. Ясперас та інших, в яких культура спілкування розглядається як важливий компонент загальної культури особистості і водночас складова педагогічної культури вчителя-вихователя.

Суттєвий інтерес викликають наукові розвідки авторів, які розкривали сутність культури як філософської категорії (А. Арнольдов, В. Бакштановський, Е. Баллер); самоцінність культури та її функції у суспільстві (М. Бахтин, А. Бєлий, М. Бердяєв, В. Соловйов, К. Ясперс); механізм впливу культури на розвиток особистості (М. Каган, М. Киященко, Е. Маркарян, В. Межуєв, Л. Сисоєва и др.); культуру як середовище плекання духовного потенціалу особистості (Є. Бондаревська, В. Кульневич, О. Леонтьєв, Ю. Мануйлов, А. Мєлік-Пашаєв, Б. Неменьський, В. Петровський, В. Серіков, Р. Чумичева, Б. Юсов та інші).

Важливого значення у науково-методичному розв'язанні проблеми формування культури художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя образотворчого мистецтва набувають дослідження В. Агеєва,

Ю. Борєва, М. Кагана, Ю. Петрової, О. Апраксїної, І. Зязюна, Н. Кузьміної, Л. Коваль, А. Моль, С. Раппопорт, В. Петрушина та ін., які торкалися окремих аспектів художньо-педагогічного спілкування та естетичної комунікації.

Наукове розв'язання проблеми формування культури художньо-педагогічного спілкування майбутніх учителів образотворчого мистецтва опосередковано представлено у працях Л. Виготського, О. Леонтєва, Є. Назайкінського, Є. Олесїної, Я. Пономарьова, О. Ростовського, О. Рудницької, Е. Сєпіра, Г. Тарасова, Л. Феррари та інших, які розглядали спілкування як художню категорію, порушували питання комунікативної функції мистецтва та вбачали у ньому своєрїдну форму естетичного освоєння свїту як особливого виду людської діяльності в системї художньої комунікації.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягає у теоретичному узагальненні наукових підходів до висвітлення сутності та змісту культури художньо-педагогічного спілкування як фундаментальної основи професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження... Історико-генетичний аналіз проблеми формування культури художньо-педагогічного спілкування майбутніх учителів образотворчого мистецтва свідчить про те, що досліджуваний феномен виступає складним особистим й розглядається дослідниками позиції різних концептуальних підходів. Зважаючи на те, що поняття «культура художньо-педагогічного спілкування» є базовим у нашому дослідженні і ще не знайшло свого розкриття в контексті вирішення саме педагогічних проблем, вважаємо за доцільне для з'ясування сутності означеної дефініції детальніше розглянути і теоретично обґрунтувати динамічний ряд понять «культура», «культура спілкування», «педагогічне спілкування», «художнє спілкування».

Науковці розглядають феноменологію культури здебільшого як сукупність матеріальних і духовних цінностей, специфічний спосіб людської діяльності та процес творчої самореалізації особистості.

До середини I ст. до н.е. культуру пов'язували саме із землеробською працею. Термін «культура» походить від латинських слів «colo», «cultio» – обробіток, «colere» – обробляти, вирощувати, а пізніше – вклонятися, вшановувати (культ богів, предків). Згодом «культура» починає означати історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини [1] і поступово поширюється на такі сфери людської діяльності, як виховання, навчання, тобто вдосконалення самої людини, про що йдеться ще у листах Марка Тулія Цицерона (106 – 43 рр. до н.е.), відомих під назвою «Тускуланські бесїди» (45 р. до н. е.), у вислові «культура духу є філософія». В епоху Середньовіччя слово «культура» продовжує використовуватися у значенні аграрного виробництва («agri cultura»), але в інших сферах людського буття воно набуває значення «культу» («cultus»). У XVII ст. слово «культура» починає вживатися як самостійний термін для означення духовного свїту людини, що здатна протистояти природі, а культурна європейська людина Нового часу починає протиставлятися «природній людині минулого» [9].

У філософському енциклопедичному словнику знаходимо визначення культури – (від лат. cultura) оброблення, виховання, освіта, розвиток, шанування – як специфічного способу організації та розвитку людської життєдіяльності, яка представлена в продуктах матеріальної та духовної праці; у системі соціальних норм та установлень; у духовних цінностях; у сукупності ставлення людей до природи, між собою та до самих себе [22, с. 328]. Варто зауважити, що дане визначення дуже вдало виражає сутність поняття культури, під яким філософи розуміють усі види перетворювальної діяльності суспільства і людини разом з її результатами.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови культура розглядається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. Далі зазначається про те, що культура визначає норми і зразки поведінки людини. Якщо ж якісь норми стають незручними, то люди намагаються їх змінити відповідно до нових умов життя. Одні норми, наприклад, норми етикету, повсякденної поведінки можуть змінюватися легко, інші – державні закони, релігійні традиції – дуже важко [4].

Ю. Пахомов, С. Кримський, Ю. Павленко зауважують, що культура притаманна всім спільнотам і кожній людині зокрема і розглядається насамперед як духовний зміст історичного розвитку людства у різноманітних проявах. У ній відтворюється історія людства в її потенційності і вільному розкритті людських сутнісних сил [14, с. 62].

Англійський етнограф Е. Тейлор, узагальнивши кілька підходів до визначення сутності культури, визначає останню як складну цілісність, яка включає в себе знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, звичаї, здібності і звички, що набуваються і досягаються людиною як членом суспільства.

У сучасній культурології в найзагальнішому вигляді культура визначається як сукупність створених людиною матеріальних та духовних цінностей, а також система історично сформованих знань, ідей і соціальних норм, що відображають активну творчу діяльність людей в освоєнні свїту і спрямовані на врегулювання суспільних відносин. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння будь-якою галуззю знань чи діяльності [11, с. 4].

На сьогодні у науковій літературі існує понад 500 визначень поняття «культура», що засвідчує її багатозначність, багатовимірність, складність та варіативність. У працях філософів, психологів та педагогів

знайшли відображення різноманітні загальнонаукові підходи до розуміння сутності культури, що витлумачується як сукупність пристосувань людини до її життєвих умов (У. Самнер); як набутий спосіб поведінки, що кожним поколінням людей має засвоюватись заново (Р. Бенедикт); як сума поведження і способу мислення, що утворюють дане суспільство (М. Херсковіц); як єдність, гармонію тіла й душі (психіки), розвиток раціональних здібностей особистості, що супроводжується генезисом її морально-ціннісної та художньо-естетичної сфер (В. Греченко, В. Кушнерук, В. Режко, І. Чорний); як штучний, створений людьми світ, результат їх дій і вчинків (І. Кант); як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною в його історичному розвитку (Ю. Борєв, В. Стьопін); як сфера реалізації людських цінностей (Г. Сікорська); як весь масив людського буття (Є. Бистрицький); як універсально-творчий спосіб світовідношення (В. Малахов, І. Зязюн, О. Рудницька); як удосконалення та самовдосконалення людини і суспільства, творча діяльність, спрямована на створення, збереження, розповсюдження, обмін і використання сукупності матеріальних і духовних цінностей суспільства, які служать усебічному розвитку самої особистості (В. Біблер, Г. Васянович, С. Гессен, І. Зязюн, М. Каган, О. Лосєв, Ж. Марітен, Ж. Сартр та ін.); як процес творчої самореалізації особистості, яка виступає суб'єктом культурно-історичного процесу (Е. Баллер, Л. Коган, Л. Круглова, М. Межуєв, В. Семенов та ін.); як система цінностей (С. Анісімов, О. Арнольдєв, В. Блюмкін, М. Дьомін, А. Коршунов, Г. Оботурова, Н. Розов, Е. Соколов, В. Тугаринов та ін.); як особливий спосіб людської діяльності (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Л. Виготський, В. Давидович, Б. Ломов, С. Мамонов, Е. Маркарян, О. Ханова та ін.); як генетичний код, «база даних» людського досвіду (Л. Моїсєєва); як символічна систему (Е. Кассієр, Л. Лангер, Д. Шнайдер); як певний вимір і специфічну форму життєдіяльності людського суспільства (В. Іванов).

Однак, незважаючи на різноманіття концептуальних підходів щодо сутності культури, на думку В. Кочеткова, можна виділити такі базові положення:

- сутність культури – гуманістична, людинотворча, така, що полягає у конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини;
- продуктом та одночасно творцем культури є людина;
- головним джерелом культури виступає діяльність людини;
- культура включає в себе способи та результати діяльності людини;
- культура розглядається як механізм, який регламентує та регулює поведінку і діяльність людини, оскільки людина виступає її носієм і ретранслятором;
- культура специфічно людський спосіб буття, який визначає весь спектр практичної і духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою [8, с. 20-21].

У сучасному обігу дефініція «культура» також вживається як показник міри рівня освіченості та вихованості людини.

Проаналізувавши загальні положення, пов'язані з культурою, вважаємо за необхідне перейти до розгляду питань, пов'язаних з культурою спілкування, оскільки, як вважає В. Біблера, «...культура є лише тоді культурою, коли вона проаналізована, як особистість, коли спілкування культур актуалізується у спілкування особистостей» [2, с. 8].

Варто зауважити, що феномен спілкування виступає провідним у галузі соціальної психології, соціології, психології, педагогіки, лінгвістики, семіотики, теорії інформації, етики, культурології, тобто в усіх науках, де необхідні передача, засвоєння й обмін інформацією.

На дофілософському етапі розвитку людства, проблема людського спілкування не виокремлювалася як самостійна. Історичні чинники формування поняття «спілкування» впливають зі спроб філософського осмислення міжособистісних взаємовідносин у період Давнього Єгипту, Давньої Індії, а особливо, за часів античності. Видатні древньогрецькі філософи велику увагу приділяли саме спілкуванню, вважаючи що світ можна завоювати впливом на людську свідомість за допомогою слова. Так, Демокрит уявляв філософію як свого роду мистецтво спілкування, мистецтво життя, яке полягає у тому, щоб добре мислити, говорити, чинити. Сократ та Платон розглядали філософію як рівноправний діалог, взаємну розмову, бесіду в інтересах пізнання себе та інших, пізнання істини. Аристотель першим ввів в обіг поняття «спілкування», яке виступає основою для виникнення мистецтва, культури, мови.

Пізніше Дж. Локк доводив, що важливим аспектом професійної діяльності педагога є саме комунікативна культура. Учитель німецьких учителів А. Дістервег, володіння мистецтвом спілкування вважав основним у професійній діяльності педагога [20]. На початку ХХ століття проблема культури спілкування почала досліджуватись більш глибоко і різнобічно.

Спілкування як одна з форм людської життєдіяльності виступає необхідною умовою формування та розвитку особистості. Уся система відношень людини до інших реалізується у спілкуванні. Вони виступає засобом передачі суспільного досвіду. Спілкуючись, люди обмінюються думками, досвідом, почуттями, інтересами тощо. Завдяки спілкуванню стає можливою інтеграція людей, виробляються норми поведінки, взаємодії, відбувається координація спільних дій людей та задовольняється потреба у психологічному контакті.

У філософських енциклопедичних джерелах феномен спілкування розглядається як процес взаємозв'язку та взаємодії суспільних об'єктів (класів, груп, особистостей), в якому відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, вміннями та навичками, а також результатами діяльності; одна з необхідних умов формування та розвитку суспільства й особистості [22, с. 433]; специфічний для суб'єктів спосіб взаємних відносин, спосіб буття людини у взаємозв'язках з іншими людьми [21, с. 330]. Якщо в інших науках спілкування дуже часто зводять лише до навмисно виконуваних комунікативних актів, до обміну інформацією та соціально-психологічним контактам, то філософське витлумачення процесу спілкування охоплює поряд із цим усю усвідомлену глибину взаємної співпричетності людей, здійснюваної через збагачення суб'єктом своїм життям життя усіх інших суб'єктів.

У соціальній психології найбільш загальноновживаним є положення про те, що спілкування – це весь спектр зв'язків і взаємодій людей у процесі духовного й матеріального виробництва, спосіб формування, розвитку, реалізації та регуляції соціальних відносин і психологічних особливостей окремої людини, що здійснюється через безпосередні чи опосередковані контакти, у які вступають особистості та групи [12].

У словнику професійної освіти спілкування розглядається як взаємодія людей, спрямована на взаємне пізнання й обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікацій з метою встановлення взаємин, сприятливих для спільної діяльності [16].

За словами Н. Волкової, спілкування – це «найважливіше середовище духовного, суспільного й особистісного прояву людини, становить живий безперервний процес взаємодії людей, людини з собою та світом, у цьому розумінні є чинником розвитку особистості» [5].

В. Сухомлинський бачив у спілкуванні дзеркало загальної культури людини, мірило її інтелектуального багатства, показник кругозору, ерудиції. Він зазначав, що потрібно створити таке спілкування, щоб кожне слово пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу розуму і серця, спрямовану на самопізнання і самовдосконалення. Основною ознакою спілкування є встановлення особливих стосунків, які характеризуються душевною спільністю, взаємодовірою, відкритістю, доброзичливістю [19, с. 22].

Спілкування є невід'ємною частиною соціального буття, засобом формування і функціонування індивідуальної і суспільної свідомості. Спілкування пронизує всю культуру, охоплюючи як внутрішні, так і зовнішні взаємозв'язки. Саме на основі одночасного процесу єднання-відокремлення можлива культура, починаючи з спілкування як основної складової індивідуальної свідомості і закінчуючи спілкуванням між культурами і єднанням їх в інтегральному понятті людської культури.

Культура і спілкування знаходяться в діалектичній єдності і взаємодіють через опосередковану діяльність особистості. Інтеграція культура та спілкування утворюють нове в змістовному і структурному плані поняття «культура спілкування».

Сам термін «культура спілкування» в Україні з'явився у 80-х роках минулого століття. Однією з перших в Україні цей термін у науку ввела психолог Т. Чмут. У науковій літературі культура спілкування трактується в єдності культури поведінки, мовлення і мови [6, с. 11]. Культура спілкування у вузькому значенні – це сума набутих людиною знань, умінь і навичок спілкуватися, які створені, прийняті та реалізуються в конкретному суспільстві на певному етапі його розвитку.

Культура спілкування – це складне явище, яке обумовлює якість і рівень досконалості спілкування. Культура спілкування вважається невіддільною складовою загальної культури особистості. Вона характеризує ціннісні орієнтири, нормативні постулати і моральні моделі спілкування, сутність моральних і психологічних якостей суб'єктів комунікативної взаємодії, способи, інструменти, правила, прийоми і форми комунікації.

Культура спілкування особистості виступає сполучною ланкою між динамічними і разом із тим відносно стійкими компонентами культури особистості. Вона може бути представлена як якісний рівень форм і способів взаємодії людини з іншими людьми, що є результатом, з одного боку, соціалізації, а з іншого – саморозвитку особистості.

У контексті розв'язання завдання нашого дослідження варто звернутися до розгляду поняття «педагогічне спілкування», яке є специфічним та особливим видом людського спілкування. Як зазначає Н. Волкова, педагогічне спілкування – це система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності [5, с. 27]. Основна мета педагогічного спілкування полягає і в передачі суспільної думки та професійного досвіду (знань, умінь, навичок) від педагога учням, в обміні особистими думками, які пов'язані з об'єктами, що вивчаються, та життям загалом. Головними ознаками педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні є особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити й розуміти співрозмовника), рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога в спілкуванні), проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти погляди співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри), нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції вчителя) [там само, с. 28].

Здійснений дефінітивний аналіз поняття «педагогічне спілкування» дозволяє виділити його трактування як:

- форми професійного спілкування педагога з учнями, спрямована на створення сприятливого психологічного клімату в колективі, а також на іншого роду психологічну оптимізацію навчальної діяльності та стосунків між учасниками спілкування (Д. Ельконін, І. Зимня, В. Кан-Калик, О. Леонтьєв);

- системи, прийому й навички соціально-психологічної взаємодії педагога та вихованців, змістом якої є обмін інформацією, виховний вплив, організація взаємостосунків за допомогою різних комунікативних засобів (М. Гамезо, В. Соковнін);

- необхідної умови розвитку особи, її соціалізації, індивідуалізації (В. Мерлін);

- багатоплановий процес організації, встановлення і розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між педагогами й учнями, який породжується цілями їхньої спільної діяльності (Л. Карпенко, В. Сластьонін);

- сукупність засобів і методів, які забезпечують реалізацію цілей і завдань навчання та виховання і визначають характер взаємодії педагога з учнями (В. Крисько, Л. Столяренко).

- комунікативну взаємодію педагога з учнем, батьками, колегами, що спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків (І. Зязюн);

- взаємодію педагога і учнів, що забезпечує мотивацію, результативність, творчий характер і виховний ефект спільної комунікативної діяльності З. Смілкова).

Особливість педагогічного спілкування зумовлена його суспільною роллю в навчанні, вихованні й розвитку особистості, які є органічною частиною багатосторонньої взаємодії педагога з учнями й учнями між собою. Так, під час реалізації навчальної цілі спілкування забезпечує психологічний контакт з учнями, формує позитивну мотивацію навчання, створює психологічну атмосферу колективної творчості. Культура педагогічного спілкування включає не тільки знання і прояв в діяльності і поведінці норм суспільної моралі. Вона охоплює манеру спілкування, виразність емоційних станів, культуру мовлення вчителя, а головне – комплекс морально-психологічних властивостей – взаєморозуміння, вміння відчувати стан інших учасників спілкування, правильно розуміти отриману інформацію, дотримання конфіденційності.

Отже, з огляду на викладене, педагогічне спілкування слід розглядати, як систему органічної соціально-психологічної взаємодії педагога з усіма учасниками навчально-виховного процесу, змістом якої є обмін інформацією, надання виховного впливу, організація взаємовідносин. Основними моральними нормами, на яких ґрунтуються взаємини, є: повага гідності кожного з оточуючих людей, довіру і уважне ставлення до їх внутрішнього світу, душевна чуйність, доброзичливість.

Серед нечисленних досліджень, присвячених безпосередньому вивченню художнього спілкування, відмітимо найбільш значущі у контексті нашого наукового пошуку.

Так, О. Леонтьєв розглядає мистецтво як специфічний вид або спосіб людського спілкування. [10, с. 313] Л. Столович зазначає: «Мистецтво як відображення спілкування є саме засіб спілкування, і більш того, є школа мистецтва спілкування» [18, с. 318].

С. Пазиніч та В. Ковтун художнє спілкування презентують як процес взаємодії автора мистецького твору і глядача. У цій процесуальності художнє спілкування створює умову розвитку інтелекту, емоційної сфери у спосіб взаємовпливу людей один на одного опосередковано, тобто дистанційно. Іншими словами, художнє спілкування характеризується емоційно-інтелектуальним зв'язком митця і глядача через художній твір, що несе в собі життєвий і естетичний досвід автора, його концепт світобудови [13].

Спілкування з мистецтвом – художнє спілкування – процес взаємодії автора художнього твору і глядача. Художнє спілкування є опосередкованим дистантним видом людського спілкування і виступає як умова виховання та соціалізації особистості, умова формування інтелекту, емоційної сфери, як спосіб взаємовпливу людей один на одного. [7, с. 52].

Ю. Борєв вважає, що художнє спілкування – це здійснення інтелектуально-емоційного творчого зв'язку автора та реципієнта; передача останньому художньої інформації, яка має певне відношення до світу, художню концепцію, сталі ціннісні орієнтації. Безпосереднім ланцюгом цієї передачі є художній твір, а у виконавських мистецтвах – ще й виконавець. Учений розглядає взаємодію реципієнта з митцем через текст не як односпрямовану комунікацію, а як двостороннє спілкування, у процесі якого реципієнт отримує від тексту рівно стільки, скільки сам може надати йому смислу через свою культурну підготовленість [3].

Варто відмітити позицію Ю. Перова, який зауважує, що художнє спілкування є процесом, у якому, у найбільш чистому, ідеальному вигляді, у найбільш розвинених формах втілені риси і закономірності будь-якого соціального спілкування. Позиція науковця ґрунтується на тому, що, по-перше, у процесі художньої творчості засоби побудови художнього образу одночасно є засобами його передачі, повідомлення; по-друге, сприйняття творів мистецтва, його «споживання» рівноцінне завершальній стадії процесу; по-третє, протікаючи поза іншими видами діяльності, художнє спілкування відрізняється неутилітарністю, високою мірою індивідуалізованості та свободи [15].

Ми поділяємо точку зору О. Рудницької з приводу того, що художнє спілкування пов'язане з «втручанням» свідомості у спонтанний потік естетичних переживань індивіда, зі своєрідною вербалізацією чуттєвого досвіду, його упорядкуванням та вираженням у певних словах і поняттях [17, с. 63].

Художнє спілкування як діяльність особливого роду виконує ряд функцій: служить чинником утвердження самоцінності особистості; формує особистість у всьому багатстві її здібностей, потреб, орієнтацій її свідомості та самосвідомості шляхом залучення одних людей до цінностей інших, є засобом формування особистісних новоутворень (переконань, ідеалів, мотивів) і норм поведінки; формує духовну сферу особистості; дає особистості оброблену, організовану, скріплену художньою концепцією інформацію про світ, дає художньо-естетичну картину світу.

Висновки... Вивчення джерельної бази з проблеми дослідження дозволило виявити істотне зростання інтересу науковців до питання формування культури художньо-педагогічного спілкування, появу значної кількості праць щодо її наукового вивчення. Однак, не зважаючи на ґрунтовне дослідження різноманітних аспектів досліджуваної проблематики, культура художньо-педагогічного спілкування майбутніх учителів, зокрема образотворчого мистецтва не була предметом спеціальних досліджень.

Необхідність формування культури художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як базису їх фундаментальної професійної підготовки обумовлюється тим, що вона виступає невід'ємною складовою частиною цілісної художньо-педагогічної діяльності педагога-художника, специфіка якої полягає в організації взаємодії художника-педагога з витвором образотворчого мистецтва, через витвір образотворчого мистецтва з учнем задля осягнення його сутності, розкриття художнього образу у творі образотворчого мистецтва. Саме вчитель образотворчого мистецтва знайомить учнів з найважливішими цінностями та нормами людського буття, підштовхує до розуміння духовних пошуків митців попередніх поколінь, виховує культуру почуттів, уміння розуміти та розділяти почуття й думки інших, співпереживати, тим самим впливаючи на формування духовної сфери особистості вихованця, розвиваючи її здібності, формуючи потреби та ціннісні орієнтації.

Особливості художньо-педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва вимагають від нього високого рівня культури художньо-педагогічного спілкування, а саме володіння системою художньо-комунікативних норм, знань, умінь і цінностей, яка реалізується у процесі взаємодії педагога з усіма учасниками навчально-виховного процесу та спрямована на створення у художньо-педагогічному процесі таких комунікативних зв'язків та відносин, які найбільшою мірою відповідають сутності образотворчого мистецтва, художньо-творчим способам спілкування з ним та створюють умови розвитку моральності, духовних якостей, інтелекту, емоційної сфери, опосередковано впливаючи на вихованців.

Використана література:

1. Абрамович С. Д. Культурологія : Навчальний посібник / С.Д. Абрамович. – К. : Кондор, 2005. – 347 с.
2. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век / В.С. Библер. – М., 1991. – 410 с.
3. Борев Ю.Б. Эстетика / Ю.Б. Борев. – Москва : Издательство политической литературы, 1981 – 399 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1728 с.
5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація / Н.П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
6. Етика ділового спілкування: Курс лекцій / Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка, М.П. Лукашевич, І.Б. Осечинська. — К. : МАУП, 2003. – 208 с.
7. Каган М. С. Мир общения : проблема межсубъектных отношений / М.С. Каган. - М. : Политиздат, 1988. – 319 с.
8. Кочетков В. В. Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов / В.В. Кочетков. – Москва : ПЕР СЭ, 2002. – 416 с.
9. Культурологія : Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко, С.П. Гриценко, А.Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
10. Леонтьев А.А. Искусство как форма общения (к проблеме предмета психологии искусства) / А.А. Леонтьев // Психологические исследования, посвященные 85-летию Д.Н.Узнадзе / под ред. А.С. Прангишвили. – Тбилиси: Мецниереба, 1973. – С. 213-222.
11. Музальов О. Культурологія : навчальний посібник для учнів, студентів і викладачів / О.О. Музальов. – Львів : ЛНПЦ ПТО НАНП України, 2012. – 185 с.
12. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник : у 2-х кн. / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2006. – Кн. 1. – 560 с.
13. Пазиніч С. М. Філософія художнього спілкування : моногр. / С.М. Пазиніч, В.І. Ковтун. – Харківська організація Національної спілки художників України ; Видавець Савчук О.О., 2016. – 368 с.
14. Пахомов Ю.Н. Пути и перепутья современной цивилизации / Ю.Н. Пахомов, С.В. Кримский, Ю.В. Павленко. — К. : Наукова думка, 1998. – 432 с.
15. Перов Ю.В. Художественная жизнь общества как объект социологии искусства / Ю.В.Перов. – Л. : ЛГУ, 1980. – 188 с.
16. Професійна освіта : словник / уклад. : Гончаренко С.У., Зязюн І.А., Ничкало Н.Г., Дубинчук О.С. – К. : Вища шк., 2000. – 381 с.

17. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник / О. П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
18. Столович Л. Н. Красота, добро, истина: Очерк истории эстетической аксиологии / Л. Н. Столович. – М., 1994. М.: Республика, 1994. – 464 с.
19. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978. – 263 с.
20. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
21. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
22. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы]. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.

Цзи Лей

**КУЛЬТУРА ХУДОЖЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ
КАК ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА**

В статье систематизирован научно-теоретический материал по определению сущности и содержания культуры художественно-педагогического общения, которая является достаточно сложным феноменологическим образованием и рассматривается с позиций различных научных подходов. Определена система понятий, связанных с проблемой исследования, раскрыта их сущность. Установлено, что сложившуюся культуру художественно-педагогического общения будущего учителя изобразительного искусства можно считать предпосылкой эффективной художественно-педагогической деятельности, которая заключается не только в разнообразном и многоплановом взаимодействии с детьми, родителями, педагогическими работниками, общественностью, представителями социальных институтов и т.п., но и играет решающую роль в повышении уровня эстетически-нравственных чувств человека, в развитии его привлекательной эмоциональной чувствительности, поскольку является источником человеческих эстетических впечатлений, которые способствуют развитию творческого воображения, фантазии, образного мышления, углубленных духовных ценностей.

Ключевые слова: культура, культура общения, педагогическое общение, художественное общение, художественно-педагогическое общение, будущий учитель изобразительного искусства.

Tszi Ley

**THE ESSENCE AND CONTENT OF THE CULTURE
OF ARTISTIC-PEDAGOGICAL COMMUNICATIONS
OF THE FUTURE TEACHER OF FINE ARTS**

The article presents the systematic scientific and theoretical analysis for defining the essence and content of culture of artistic-pedagogical communications that are quite complex phenomenon and are examined in the perspective of different scientific approaches. The article provides the overview of the range of terms related to the subject of examination as well as the essence of such terms.

The article leads to the conclusion that one of important challenges for professional education of future fine arts teachers is the task of breeding them up with high standard pedagogical-artistic communications, namely because professional artistic-pedagogical communications are deemed as pre-condition for successful pedagogical-artistic work that implies not only variety and multiple topics for interactions with children, parents, pedagogical professionals, society at whole as well representatives of certain social institutions etc. but also are one of key drivers for shifting the level of esthetical and moral reflections of the person and developing its positive emotional sensuality due to generating human esthetic impressions that promote the progress of artistic ideas and fantasies, abstractive minds, basic moral priorities etc.

The results of the analysis of scientific sources made stipulated our general understanding of the essence of culture of pedagogical-artistic communications of future fine arts teacher as the system of artistic-communicative rules, knowledge, habits and values that are implemented through the teachers' interaction with all participants of study and education process, such interaction being focused on creation of communication links and relations within the pedagogical-artistic education that will most efficiently respond to the core of fine arts and creative means of perception of fine arts, as well as promote the trainings for intelligence and emotional part as a result their non-linear impact on the students.

Key words: culture, communications culture, pedagogical communications, artistic communications, pedagogical-artistic communications, future teacher of fine arts.

Подано до редакції 20.12.2018.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Н.В.Гузій

УДК 316.77-057.54-047.58

© 2018

Щербина Д.В.

**АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ОСВІТНІХ КОНСУЛЬТАНТІВ**

У статті висвітлено концептуальну акме-орієнтовану модель формування комунікативної культури майбутніх освітніх консультантів. Обґрунтовано необхідність розроблення акме-орієнтованої моделі формування комунікативної культури освітніх консультантів відповідно до специфіки їхньої діяльності, вимог до професійної діяльності, визначених у державних стандартах. Охарактеризовано основні складники представленої моделі: мета, акмеологічний підхід, принципи, компоненти комунікативної культури, зміст підготовки, етапи формування комунікативної культури